

10. Обачний Михайло. Сон пана ассистента : оповідання / Михайло Обачний // Вітчизна. – 1996. – № 7/8. – С. 83–87.
11. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навчальний посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.
12. Піхманець Р. Листи Василя Стефаника як джерело вивчення його життя і творчості / Роман Піхманець // Парадигма. – Вип. 2. – Львів, 2004. – С. 191–228.
13. Пчілка Олена. Автобіографія // Пчілка Олена. Оповідання. З автобіографією / Олена Пчілка ; упоряд. Т. Черкаський. – Харків : РУХ, 1930. – С. 5–46.
14. Пчілка Олена. Дебора : [поезія] / Олена Пчілка // Перший вінок. Жіночий альманах ; [упоряд. Н. Кобринська і Олена Пчілка]. – Львів : [друк. Тов. ім. Шевченка], 1887. – С. 103–106.
15. Пчілка Олена. Спогади про Михайла Драгоманова // Твори / Олена Пчілка ; [упоряд., автор передм. і прим. Н. О. Вишневська]. – К. : Дніпро, 1988. – С. 498–554.
16. Славінський М. Горгаючи сторінки життя // Заховаю в серці Україну / Максим Славінський. – К. : Юніверс, 2002. – С. 201–382.
17. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975–1979.
18. Усенко П. Грецькі профілі в галереї декабристів / Павло Усенко // Подвижники й меценати : Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII–XIX ст. : іст.-біографічні нариси / [під ред. В. Смоля]. – К., 2001. – С. 290–306.
19. Франко І. З остатніх десятиліть XIX віку // Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1976. – – Т. 41 : Літ.-крит. праці (1890–1910). – 1984. – С. 471–529.
20. Юнг К. Проблемы души нашего времени / Карл Густав Юнг. – СПб. : Питер, 2002. – 352 с.
21. Юнг К. Психологические типы / К. Г. Юнг ; [пер. Е. И. Рузера]. – М. : Алфавит, 1992. – 104 с.

The Peculiarities of Artistic Psychologism in Works of Writers-Relatives in the Light of Hereditary Psychical Traits

The article deals with the problem of correlation of hereditary psychical traits of writers-relatives and basic peculiarities of dynastic artistic psychologism. The basis of Kosach-Dragomanov gifted family is analyzed. The nature of influence of hereditary disposition on artistic direction of image creation is traced.

Юлія Філіп (Чернівці)

СВОЄРІДНИЙ МІКРОСВІТ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ НА БУКОВИНІ

Художня література має безцінне значення у справі виховання у підростаючого покоління світоглядних позицій, формування духовного й морального світу, прищеплення національної свідомості, любові й поваги до рідного слова й народу. Численна когорта українських письменників здавна адресувала власні твори юним читачам із вірою в їхнє майбутнє і кращу долю своєї землі.

Відзначимо, що завжди, у тому числі й наприкінці XIX – у перші десятиліття XX століття, дитяча література в Україні розвивалася в річищі національного літературного процесу взагалі, їй так само були притаманні ті ж злети й падіння, ті ж загальнодемократичні й гуманістичні засади. Маємо на увазі дитячі твори Олени Пчілки, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Бориса Грінченка, Володимира Винниченка, Олександра Олеся, Уляни Кравченко та багатьох інших письменників. Скарбницю вітчизняної дитячої літератури щасливо поповнювали у згаданий період і буковинські автори Сидір Воробкевич, Євгенія Ярошинська, Іван Бажанський, Дмитро Макогон, Остап Вільшина, Іларій Карбулицький та інші. І це при тому, що кількадесятилітній проміжок часу в історії краю був насичений багатьма доленосними подіями. Кінець XIX ст. характеризувався активізацією боротьби українців за свої права, створенням різноманітних громадсько-культурних організацій, що відіграли провідну роль у згуртуванні краян, підвищенні їх національної свідомості. Високий рівень останньої підтвердився, коли буковинці долучилися до національно-визвольних змагань 1920-х років. У часи панування

боярської Румунії українці Буковини не втрачали надії на вільне і достойне життя на рідній землі, не помежованій кордонами, однак національні процеси після 28 червня 1940 року, вступу радянських військ, були рішуче згорнуті. Таким чином, історично окреслене півстоліття є особливою порою в житті Буковини, вартою пильнішого і всебічнішого розгляду. Особливою виявилася ця пора і в історії української дитячої літератури краю.

Зауважимо, що шлях творів до маленьких буковинців далеко не завжди був легкий. Через цензурні перепони, відсутність українських шкіл і гімназій у кінці XIX століття поезія і проза для дітей нечасто виходили окремими книгами, нечасто включалися до загальних видань творів письменників або ж з'являлися в періодиці. На Буковині зразки дитячої літератури знаходимо у збірниках, призначених для навчальних цілей, і це не випадково: виявляється, саме в такий спосіб із переліку офіційних причин, згідно з якими у краї українська мова не підлягала вивченню, можна було вилучити твердження про відсутність «руських книжок». Прогалини невтомною працею ще раніше заповнював, як відомо, Ю. Федькович, який призначив юним буковинцям «Співанник для господарських діточок» (1886), «Проскуру. Подарунчик чемним руським діточкам от Ю. Федьковича» (1887), загалом велику й різножанрову художню спадщину.

Письменник, композитор, диригент, фольклорист, етнограф, журналіст, освітянин, громадський діяч і духівник, чия діяльність відіграла неабияку роль у культурному житті Буковини кінця XIX – початку XX століття, Сидір Воробкевич активно прислужився розбудові українського шкільництва, розповсюдженню літератури для народу рідною мовою, віддав багато років життя плеканню юних душ як педагог. Незвичайним подарунком для навчальних закладів краю став укладений ним «Співанник для шкіл народних», уперше виданий у 1889 році у Відні. Як викладач музики й співів, С. Воробкевич зіткнувся з проблемою абсолютної відсутності відповідних підручників, отож самотужки взявся виправляти становище: спочатку, у 1860 році, він видав два німецькомовних підручники музики й співу, а згодом, у 1870 році, – «Збірник пісень для шкіл народних, нижчих класів гімназійних і реальних», який став попередником «Співанника...» – цінного посібника в школах Буковини й Галичини, що витримав шість перевидань. До нього увійшли 129 пісень, серед яких частина на слова Т. Шевченка, М. Шашкевича, Ю. Федьковича та інших поетів, фольклорні зразки, вірші самого С. Воробкевича для дітей. Ці твори також з'являлися на сторінках інших видань, призначених для юнацтва («Бібліотеки для молодіжи» (1885), «Бібліотеки для молодіжи, міщан і селян» (1890) та інших), були прекрасним матеріалом, який використовували у педагогічній діяльності вчителі, їх залюбки читали діти. Проте у наш час із «Співанником...» може ознайомитися лише вузьке коло зацікавлених.

Колегою С. Воробкевича на освітянській та письменницькій нивах був Іван Бажанський. Подолавши шлях од учителя до директора Вашківської дівочої школи, заслуживши повагу активною громадянською позицією, подвижницькою діяльністю, скерованою на підвищення освітнього рівня народу, І. Бажанський, палкий патріот рідної землі й слова, також боляче сприймав той факт, що бракувало посібників, художніх книг українською мовою для вжитку в навчальних закладах. Очевидно, що не в останню чергу це спонукало педагога до написання власних творів для дітей, зокрема поезій, що друкувалися в чернівецькому журналі «Українська ластівка», газеті «Буковина», увійшли до підручників, упорядкованих О. Поповичем, С. Шпойнарівським. Чималий доробок І. Бажанського різноманітний за мотивами, образами, настроями. Але за життя автора окремою книгою твори ці не були опубліковані, крім віршованого оповідання «Пропасть». Тільки нещодавно частина письменницької спадщини Івана Бажанського побачила світ і може з нею ознайомитися читацький загал.

Яскравим спалахом осяяло літературний небосхил Буковини також коротке творче життя Юрія Пентелейчука, переважно знаного як Остап Вільшина. Найбільш насиченими й інтенсивними в художньому плані були кілька останніх років земного буття письменника, що припали на часи опісля Першої світової війни. Остапа Вільшину захопив крутіж історичних подій війни, румунської окупації, визвольних змагань; цей автор витримав випробування чужиною та в'язницями, збагатився духовним спілкуванням з А. Волошином, В. Пачовським, Марійкою Підгірянкою, іншими літературними особистостями. Починаючи з 1920 року, твори письменника з'являлися в періодичних виданнях: «Промені», «Каменярах», «Поступі», «Чорноморах», «Волі», «Українському голосі», «Свободі», «Житті», «Українському

скитальцеві». У львівському часописі «Світ дитини» з'явилася низка поезій, призначених для дітей. У поетичних зверненнях до молодших за віком читачів промовляє старший друг і наставник (відомо, що Остап Вільшина здобував освіту у Чернівецькій учительській семінарії, проте не завершив її), тож автору цих своїх творів виступає і в якості педагога.

Яскравим явищем і літературного, і педагогічного життя Буковини, знаком національного відродження стало видання в Чернівцях у 1933–1940 роках журналу «Українська ластівка».

Часопис цей виявився гідним наступником своїх давніших попередників. Ще в 1894–1896 роках товариство «Руська школа» подарувало малечі та юним читачам «Українську ластівку», редаговану відомим громадсько-політичним, культурним і освітнім діячем Омеляном Поповичем. Згодом, у 1930–1931 роках, на знак пошанування пам'яті цього батька українського шкільництва на Буковині почав виходити український дитячий журнал «Українська ластівка» (правда, було надруковано лише три числа).

Що ж до «Української ластівки» 1933–1940 років, то вона виявилася заснованою у короткотривалий період послаблення заборон щодо української мови з боку уряду королівської Румунії. Студентська молодь, викладачі вищих шкіл, а головне – вчителі об'єднали зусилля задля підготовки до виходу в світ дитячого часопису, котрому судилося стати на той час єдиним літературним, у тому числі ілюстрованим журналом буковинських дітей. Ініціаторами й першими редакторами видання, до слова, стали студенти Василь Якубович і Омелян Драчинський. Пізніше, від 1934 року, справу перейняли такі діячі товариства, як Теофіл Бриндзан, Микола Гарас, Кастан Горвацький, а відповідальним редактором був тогочасний голова «Української школи» Антін Кирилів. З юначим запалом і доданою роками мудрістю вони і взялися до роботи.

Кошти на видання переважно надходили від товариства «Українська школа», а також з передплати; матеріальну підтримку надавали буковинці й галичани, громадяни країн Європи, Америки і навіть «Українська громада» з Гавани. По кілька леїв до спільної скарбниці додавали і самі юні «уленки» (так автор статті-звернення «Любі діти» пропонував називати читачів журналу; загадкові прізвиська розшифровувалися просто: у – українська, л – ластівка, а -енко й -енка, відповідно, позначали хлопчиків і дівчаток). Скажімо, на зібрані у Різдвяні свята гроші діти купували не солодощі, а віддавали на улюблений журнал.

В Чернівцях на сам Свят-вечір
Враз колядували
И на пресовий фонд «Ластівки»
Двісті левів дали, –

залишив нам віршовану згадку про зворушливий вчинок малечі Василь Весняний [3; 11].

Якщо спочатку загальне число передплатників складало 300 чоловік, то після 1937 року воно зросло до тисячі. Можливо, позитивний результат завдячував і такому заходіві завзятих членів товариства, як чергування вчителів-«пенсіонерів» у приміщенні «Української школи». Щоби поширювати й рекламувати журнал, поліпшувати зв'язок між читачами й редакційною колегією, К. Горвацький запропонував цей спосіб, і «зарядження виказалось вельми корисним так для газети, так і для товариства «Українська школа» взагалі» [1; 114].

Січневий номер «Української ластівки» 1933 р. з'явився «навіть завчасно – вже перед Різдвом 1932 р.» [1; 146] (йдеться про католицьке Різдво, що відзначається 25 грудня) – й був святковим подарунком для спраглих рідного слова буковинців. Журнал, як було сказано, виходив до 1940 року. Тогоріч з'явилося шість чисел. Червневий номер виявився останнім, адже 28 червня до Чернівців увійшли радянські війська, а новій владі, власне, як і попередній, був явно не потрібний журнал із виразним національним обличчям. Зазначимо, що упродовж восьми років існування «Української ластівки» не завжди виходило по 12 чисел. Це стосується 1938 року (з'явився один номер) і 1939 року (два номери), коли вкотре посилювалися репресії, надто після сумнозвісних подій на Шевченківському святі 1937 року. Тоді, як відомо, українські студенти свистом зустріли виконання гімну королівської Румунії. Каралося використання української мови службовцями, під заборону потрапила також діяльність товариств, організацій і навіть послугоування національною атрибутикою. Видавці у доступній дітям формі намагалися пояснити, чому ті були позбавлені улюбленого журналу: мовляв, «поганий шуліка» не дозволяв «Ластівці» донести його до читачів, однак вона врятувалася, бо дітоньки плачуть й до мене руки

простягають та Бога просять, щоб не загинула. Хто стояв за алегоричним образом шуліки, було зрозуміло, проте «Українська ластівка» вистояла.

Журнал у той час став не тільки своєрідним підручником із рідної мови: оскільки у 1930-х роках бракувало дидактичних матеріалів, тож видавці ставили за мету зробити часопис аналогічним навчальному посібникові, своєрідним підручником громадянської мужності.

«Українська ластівка» мала велике пізнавальне й, безперечно, виховне значення. Традицією, приміром, було те, що кожен номер журналу починався матеріалом про ювілянта – відомого письменника, громадського, історичного чи культурно-освітнього діяча України і Буковини зокрема. Підбір імен і спрямованість інформації засвідчували, що метою видавців було сформулювати насамперед у юних читачів таку рису, як патріотизм.

Звісно, що виховання високих почуттів і чеснот не мислиться без благодатного впливу художнього слова – уснопоетичного чи авторського. Багато зразків фольклору (колядки, щедрівки, веснянки, історичні й жартівливі пісні, небилиці, прислів'я й приказки, загадки, казки тощо) публікувалося на сторінках дитячого журналу. Світова література була представлена творами братів Грімм, Шарля Перро, Олександра Пушкіна, Михайла Лермонтова. До читачів промовляли Шевченко і Франко, Леся Українка, повчали й розважали Євген Гребінка, Леонід Глібов, Степан Руданський. Окраса нашого письменства й періодики ніби поєднала розшматовані українські землі й утворила єдиний літературний простір. До переліку можемо додати імена Володимира Самійленка, Спиридона Черкасенка, Марійки Підгірянки, Бориса Грінченка, Дніпрової Чайки, Архипа Тесленка, Михайла Яцківа, Антона Лотоцького, Іванни Блажкевич, Юрія Шкрумеляка – гідних синів і дочок України. Потужно звучав у журналі голос відомих і менш знамих буковинських літераторів: Сидора Воробкевича, Івана Бажанського, Остапа Вільшини, Сильвестра Яричевського, Івана Бордейного, Костянтини Малицької, Омеляна Масикевича, Михайла Івасюка, Дмитра Макогона, Домки Ботушанської, Святослава Лакусти, Катерини Чертенко-Костецької, Віктора Реннера та інших. А цікавим явищем стало й те, що за перо взялися вчителі, діячі товариства «Українська школа» Микола Гарас, Осип Дуда, Василь Олесенко.

Письменники-краяни зробили свій активний внесок не тільки у видання журналу «Українська ластівка», а й у шляхетну справу різьблення характерів, плекання тендітних душ підрастаючого покоління. Спільними зусиллями вони розвивали й збагачували започатковані славними попередниками традиції, витворювали своєрідний мікросвіт літератури для дітей.

Таким чином, кінець XIX – перші чотири десятиліття XX століття – особливий період в історії української дитячої літератури Буковини. Особливі здобутки характерні для поезії, специфікою якої завжди було оперативне емоційне відгукування на різноманітні явища життя. Попри це, поетична творчість найвидатніших репрезентантів даного періоду – С. Воробкевича, І. Бажанського, Остапа Вільшини, а також тих, що групувалися навколо дитячого журналу «Українська ластівка», – досі належно не видана і не вивчена.

Література:

1. Гарас М. Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернауць 1887–1937. Пропам'ятна книжечка видана з нагоди 50-их роковин існування цього товариства. – Чернауць, 1937. – 148 с.
2. Українська ластівка. – 1939. – № 1.
3. Українська ластівка. – 1940. – № 2.
4. Янушевська Л. Прилетіла «Українська ластівка» // Буковина. – 1999. – 12 листопада. – С. 2.

The Microcosm of the Literature for Kids in Bukovyna

Because the world of the literature for children is created by rich poets' imagination, it is good for growing children who according to Olena Pchilka are our treasure, the hope of our young Ukraine. Literature for children depends on children themselves and influences the destiny of a land and its future. The Bukovinians had never stood apart from these things, thus their creative attempts deserve respect.